
ABİDİN BİNKAYA’NIN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINA DAİR HATIRATI*

Aydın EFE**

Öz

Tarih araştırmacılarının kullandıkları önemli kaynaklardan birisi de hatıratdır. Hatırat, kişilerin kendi hayat anlayışı ve zihninden geçerek kâğıda dökülmüş bir nesir olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elimizde bulunan Abidin Binkaya’nın Birinci Dünya Savaşı’na ait olan “Hatıratı” küçük boy deftere Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır. 42 sayfadan ibaret olan hatıratta önemli bilgiler mevcuttur. Hatırat, 8 Ekim 1918 (8 Teşrinievvel 1334) tarihinde kaleme alınmıştır.

Hatıratın yazarı Abidin Binkaya, 1888 (1304) tarihinde Kastamonu’nun Kuzyaka Nahiyesinde dünyaya gelmiştir. Abidin Bey, ilerleyen dönemde Kastamonu Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Hatırat, Abidin Binkaya.

* Bu makale, 31 Ekim-2 Kasım 2014 tarihinde Çankırı’da düzenlenen “100. Yılında I. Dünya Savaşı’nın Türk Edebiyatındaki Yansımaları” adlı II. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu’nda sunulan bildiri metninin düzenlenmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, yorturk33@gmail.com.

MEMOIRS OF ABİDİN BINKAYA IN THE FIRST WORLD WAR

Aydın EFE

Abstract

The memoirs is one of the important resource that history researchers use. The memoir meets us as a prose written down about person's understanding of life and mind.

The memoir which we have about Abidin Binkaya in the First World War is written in Ottoman Turkish in a small notebook. The notebook consists of 42 pages which have important informations. The memoirs is indited in October 8th 1918 (8 Teşrinievvel 1334).

The writer of memoirs Abidin Binkaya was born in Kuzkaya township in Kastamonu in 1888 (1304). Abidin Bey served as a Deputy from Kastamonu in Grand National Assembly of Turkey in the upcoming days.

Keywords: The First World War, Memoirs, Abidin Kaya.

Giriş

Dünya tarihinde o güne kadar görülmedik büyüklükte bir savaş olan I. Dünya Savaşı'nın yüzüncü yılına ulaştığımız şu günlerde bu savaşla ilgili bir yayın hareketliliği dikkat çekmektedir. Bu yayın hareketliliği sempozyumlar, hatıratlar, monografiler, dergi özel nüshaları vs. türden akademik ve popüler çalışmaların sayılarındaki artıştan rahatlıkla gözlenmektedir. Niceliksel çokluk her zaman için niteliksel bir gelişime işaret etmemekle birlikte, Türk tarih yazımında ihmal edilmiş bir alan olan I. Dünya Savaşı ile ilgili yayınların artışı sevindirici bir gelişmedir. Bu savaş üzerine yeterince çalışma yapılmamış olmasının farklı nedenleri vardır, fakat bu nedenler üzerinde durmamızın konumuzla doğrudan ilgisi bulunmamaktadır. Az önce savaşı konu edinen türlerden bahsederken hatırat türünü diğerlerinden ayırmak doğru olacaktır. Bilindiği gibi tarih araştırmalarına kaynak olduğu gibi aynı zamanda bir edebi metin olarak değerlendirilen hatırat türü eserler, bizim için savaşın bütününe resminin tamamlanması açısından oldukça önemli veriler sunmaktadır. Son zamanlara kadar daha çok komutan, üst bürokrat, mebus ve meşhur yazarların hatıratları önemsenmiş, sıradan kabul edilen küçük rütbeli asker ve memurların benzer eserleri, araştırmacıların ve yayıncıların dikkatini hak ettiği ölçüde çekmemiştir. Hemen şu husus da ifade edilmeli ki Batılı anlamda hatırat türünün XIX. yüzyıl sonları ve XX. yüzyıl başlarından itibaren yoğunlaşmaya başladığı düşünüldüğünde bu türden eserlerin, kayda değer bir niceliğe ulaştığı söylenemez.

Tarihçiler arasında genel olarak güvenilirliği konusunda şüpheler olsa da hatıratlar, yakınçağ tarihi ve sonraki döneme dair tarih araştırmalarının en önemli kaynaklarından biridir.¹

Özellikle Türkiye'nin yakın tarihinin az sayıda aktör üzerinden adeta kült inşaaı şeklinde tasarlanmış olması yakın tarihin birçok aktörünü tarih dışına itmiştir. Bu açıdan bakıldığında tarih yazımında figüran olmanın dışında bir yer edinmeyen bu aktörler, hatırat yazarak, bir anlamda "biz de vardık" şeklinde bir serzenişle tarih sahnesinde görünebilir bir pozisyon almışlardır. Tarihçiler açısından bakıldığında hatıratlar vazgeçilmez, ama objektiflik konusundaki tabii zaaflarından dolayı tereddütlü kullanılması gereken kaynaklar durumundayken, bir edebi metin olarak değerlendirildiğinde verdiği bilginin ötesinde üslup ve estetik açıdan edebiyatla mecedilmesi ölçüsünde ayrı bir değer kazanır. Mesela Yahya Kemal'in *Eğil Dağlar*² veya

¹ Ali Birinci, Tarih Yolunda Yakın Mazînin Siyasî ve Fikrî Ahvâli, Dergâh Yay., İstanbul 2001, s. 18.

² Bu eser 1966 yılında kaleme alınmıştır. Yeni tarihli baskısı için bkn. Yahya Kemal, *Eğil Dağlar*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2005.

daha uzun bir anlatı olan Şevket Süreyya'nın *Suyu Arayan Adam*³ adlı eserleri bu türe örnek verilebilir.

“Hatıra”nın çoğulu olan “hatırat” kelimesinin edebî metinleri karşılayacak bir terim haline gelmesi XIX. yüzyılın başlarına denk gelmektedir.⁴ Kelime manası olarak hatıra “fikre gelen şey, hatırda kalmış şey” manasında kullanılmaktadır.⁵ Hatırat kelimesini edebî tür karşılığı olarak ilk kullananın Muallim Naci olduğu söylenebilir. Kişisel tecrübenin aradan bir zaman geçtikten sonra hafızalarda kalan kısmına müracaat sonucunda zihinde canlandırılanların yazıya dökülmesi olduğundan ‘günlük’ten farklıdır. Günlük, günün tespiti veya fotoğrafı ise hatırat, bütün bir hayatın veya kısmının hafızadaki kalıntılarının sonradan çekilmiş fotoğrafı olarak değerlendirilmelidir.⁶

Hatırat türünün niteliğine dair uzun uzadıya bir bilgi yarışına girmeden çalışmanın konusu olan, elimize ilk geçtiğinde hatırat olarak değerlendirdiğimiz, fakat yapılan okumalardan bu metnin içinde dönemin önemli şahsiyet ve olaylarına dair şahitliklerini içeren anekdotlarının yanı sıra elimizde bulunmayan, akıbetini de şimdilik tespit edemediğimiz *Suriye ve Irak Hatıratı*’na giriş niteliğinde bir metin olduğu anlaşılmıştır.

Hatıratın yazarı, iki dönem Kastamonu milletvekilliği yapan Abidin Binkaya’dır. Hatırat metninden anlaşıldığına göre Abidin Binkaya daha geniş kapsamlı olarak planladığı hatıratına başlangıç teşkil eden ilgili bölümü 8 Ekim 1918 (8 Teşrinievvel 1334) tarihinden itibaren başlatmıştır.⁷ Elimizde bulunan, *Hatıratın** ilk 32 sayfasında eski rakamlar, son 10 sayfasında ise yeni rakamlar kullanılmıştır. İlk 32 sayfayı içeren kısma, *Harb-i Umumi’de Siyasetimiz Ve Perişan Birkaç Sahife-i Hatırat* başlığı verilmiştir. 8 Ekim 1918 tarihinde başlanılan hatıratın bu ilk kısmı, 11 Ekim 1918 tarihinde bitirilmiştir.⁸ Abidin Binkaya, hatıratın ikinci kısmına 14 Ekim 1918 (14 Teşrinievvel 1334) tarihinde başlamış ve 16 Kasım 1918 (16 Teşrinisani 1334) tarihinde noktayı koymuştur. İkinci kısımda bulunan başlıklar ise *Buhran-ı Hazır Muhtırası ve En Sûzi-nâk Günlerimizde Ahvalimiz Kadar Perişan Hayat ve Hasbihalim* şeklindedir. *Buhran-ı Hazır Muhtırası* başlığı altında dört sayfa, *En Sûzi-nâk Günlerimizde Ahvalimiz*

³ Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam*, Yükselen Matbaası, İstanbul 1965.

⁴ M. Orhan Okay, “*Hâtırat*”, TDVİA, c. 16, İstanbul 1997, s. 445; Banu Öztürk, “*Tanzimat Yazarlarına Göre Hatırat Türü*”, TÜBAR, XXIX, 2011, s. 305.

⁵ Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1987, s. 568-569.

⁶ Birinci, *Tarih Yolunda*, s. 18-19.

⁷ Abidin Binkaya, *Hatırat*, s. 1.

* Hatıratı şahsıma veren, kıymetli arkadaşım, Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN Bey’e teşekkür ederim.

⁸Binkaya, *Hatırat*, s. 32.

Kadar Perişan Hayat ve Hasbihalim başlığı altında ise altı sayfa bilgi verilmiştir.⁹

Hatıratta yer yer dipnotlara da rastlanmaktadır. Verilen dipnotların hepsinde 1 rakamı kullanılmış olup, metinde toplam sekiz dipnot bulunmaktadır.

Hatırat, A4 kâğıdı büyüklüğünde bir deftere, sayfa yapısı yatay olacak şekilde el yazısıyla yazılmıştır. Hatıratta, defter sayfalarının alt kısmına gelen bazı yerlerde görüntü bozulmaktadır. Metne geçmeden önce Binkaya'nın hayatı hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

Abidin Binkaya'nın Hayatı

Genellikle ikinci ismini kullanan Binkaya'nın ilk adı Zeynel'dir. Kastamonu'ya bağlı Kuzyaka Nahiyesinde dünyaya gelmiştir. 1888 (1334) tarihinde doğan Abidin Binkaya'nın babasının adı Mustafa Sabri, anasının adı ise Fatıma'dır.¹⁰

Kastamonu Askeri Rüşdiye Mektebi ve Mülki İdadi Mektebi'nde eğitimini tamamladıktan sonra Selanik Merkez Birinci Ceza Dairesi Zabıt Kâtipliğine 6 Aralık 1907 (23 Teşrinisani 1323) tarihinde atanmıştır. 1911 (1327) senesinde Selanik Hukuk Mektebi'nden aliyyü'l-alâ (pek iyi) derece ile mezun olmuştur. 31 Mart Vakası sebebiyle İstanbul'a gelen Hareket Ordusu'nda ve Balkan Savaşları'nda gönüllü askerlik yapmıştır. Daha sonra zabıt kâtipliğinden istifa ederek iki sene kadar Kastamonu Memleket Hastahanesi Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. Bu sırada, Kastamonu'da altı ay kadar avukatlık mesleğini icra etmiştir.

1914 (1330) tarihinde Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ilan edilen seferberlik üzerine zabıt namzetliği ile silah altına alınarak Suriye ve Irak cephelelerinde görev yapmıştır. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'ni müteakiben İhtiyat¹¹ Süvari mülazım-ı sanisi olarak Yıldırım Orduları emrinde bulunduğu sırada terhis edilmiştir.

⁹ Binkaya, Hatırat, s. 1, 5.

¹⁰ 1939 tarihinde milletvekili seçilmesi dolayısıyla, 16 Mayıs 1939 tarihinde, doldurulmuş olan Tercüme-i Halinin yer aldığı evrakta, Abidin Binkaya şeklinde yer geçmektedir, TBMM Arşivi; TBMM Albümü 1920-1950,1. c., Ankara 2010, s. 336'da adında Zeynel ismi yer almakta olup, ana adı Fatma, doğum yeri Hamidiye olarak gözükmektedir. Bu eserin 139. dipnotunda Abidin Bey'in Kuzyaka'da doğduğu da belirtilmiştir. Yine aynı cildin 405. sayfasında ve 109. dipnotunda aynı bilgiler yer almaktadır.

¹¹ 1910 yılında ihtiyat zabıtlığının hukuki olarak yürürlüğe konulmasıyla günümüze kadar devam eden yedek subaylık uygulaması başlamıştır. Osmanlılarda XIX. yüzyıl askeri reformlarından bu yana en önemli konulardan birini, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin savaş sırasında elde bulunan düzenli ordu ve bu ordunun muvazzaf subaylarını takviye etmek

7 Mayıs 1919 (7 Mayıs 1335) tarihinde İstanbul Bidayet Mahkemesi Müdde-i Umumi Muavinliğine tayin edilmesine rağmen, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi nedeniyle, istifa ederek Kastamonu'ya gelmiştir. Kastamonu'da Gençler Kulübü Reisliğinde ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti idare azalığı görevlerinde bulunmuştur.

8 Mart 1920 (8 Mart 1336) tarihinde Kastamonu Bidayet Mahkemesi (Asliye Mahkemesi) ve 1 Haziran 1920 (1 Haziran 1336) tarihinde ise İstinaf Mahkemesi azalıklarında görev yapmıştır. İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından boşaltılmasından sonra 30 Mayıs 1923 (30 Mayıs 1339) tarihinde İstanbul İstinaf İkinci Cünha (Suç) Mahkemesi azalığına, bu mahkemenin lağvedilmesiyle birlikte 1 Mayıs 1924 (1 Mayıs 1340) tarihinde İstanbul ve mülhakatı Birinci Sınıf Hâkimliğine ataması yapılmıştır. Daha sonra 27 Şubat 1932 tarihinde Lüleburgaz Adli İhtisas Mahkemesi Hâkimliğine ve 28 Ağustos 1934 tarihinde ise dördüncü sınıf Adliye Müfettişliğine tayin edilmiştir. Bir müddet sonra ikinci sınıf Adliye Müfettişliğine getirilen Abidin Bey, bu görevinde bulunduğu sırada, 26 Mart 1939 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde Kastamonu milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiştir.¹²

1939 yılında yapılan seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde VI. Dönem milletvekili olarak görev yapmıştır.¹³ Abidin Binkaya, bu seçimlerde Kastamonu'da 797 oy almıştır.¹⁴ Bu dönemin en aktif Kastamonu milletvekillerinden biri olan Abidin Binkaya, sekiz önerge vererek yirmi beş konuşma yapmıştır. Meclis başkanlığına verdiği önergelerin dördü kamu yönetimi, ikisi eğitim ve ikisi tarım alanlarını ilgilendirmektedir. Yapmış olduğu konuşmaların dokuzu yargı, dokuzu kamu yönetimi, beşi tarım, biri ormancılık ve biri de bayındırlık konularını içermektedir.¹⁵

hususunda, yedek ordu ve yedek subaylar konusu oluşturmaktadır. İhtiyat zabıtlığının kurulmasıyla bu sorun büyük ölçüde giderilmiştir. (Taşköprülü Mehmed Efendi, Irak Cephesi'nden Burma'ya Savaşın ve Esaretin Günlüğü, (Haz.: Mesut Uyar, Ahmet Özcan), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2015, s. XIII-XIV). I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusunda İhtiyat Zabıtlığı konusunda geniş bilgi için bkn. Taşköprülü Mehmed Efendi, Irak Cephesi'nden Burma'ya Savaşın ve Esaretin Günlüğü, s. XIII-LX.

¹² Milletvekili seçildikten sonra TBMM'ye vermiş olduğu 16 Mayıs 1939 tarihli ve imzalı kısa özgeçmişi, TBMM Arşivi.

¹³ TBMM Albümü 1920-1950, s. 336.

¹⁴ 26 Mart 1939 tarihli Kastamonu İdare Heyeti tarafından verilen Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi.

¹⁵ Hasan Kaş, TBMM'de Kastamonu Milletvekilleri ve Çalışmaları (1923-1946), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011, s. 66-67.

28 Şubat 1943 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde ise 849 oy alarak Kastamonu milletvekili seçilmiştir.¹⁶ Abidin Binkaya bu dönemde, TBMM’de VII. Dönem Kastamonu milletvekili olarak yer almıştır.¹⁷ Abidin Binkaya, VII. yasama döneminde de Kastamonu milletvekilleri içinde en aktif olanıdır. Bu dönemde on önerge vermiş, yirmi altı konuşma yapmıştır. Önergelerin konusunun altısı tarım ve hayvancılık, dördü yargı ile ilgilidir. Konuşmalarının on ikisi tarım ve hayvancılık, beşi toplumsal sorunlar, beşi bayındırlık ve dördü de yargı konularını içermektedir.¹⁸

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kurulması Hakkında Kanun Lâyihası, 3 Nisan 1942 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Bu konu hakkında Abidin Binkaya söz alarak “inkılap kelimesinin Türkçe manasının devrim olduğunu belirterek, niçin devrim yerine inkılap kelimesinin kullanıldığını sormuştur. Ayrıca *Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü* yerine *Türk Devrim Tarihi Enstitüsü* adının verilmesini teklif dahi etmiştir.” Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel vermiş olduğu cevapta “Abidin Binkaya’yı haklı bulmakla beraber, bu kanunun Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nu Türkçeleştirme teşebbüsünden önce hazırlandığını vurgulamıştır.”¹⁹

Abidin Binkaya, 1945 yılı Bayındırlık Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde söz alarak Karabük’ten Kastamonu’ya bir demiryolu hattının yapılmasını bakandan talep etmiştir. Bir yıl sonraki görüşmelerde de bu talebini tekrarlamıştır. Kastamonu’nun Birinci Dünya ve Kurtuluş savaşlarında çok büyük fedakârlıklar gösterdiğini de sözlerine eklemiştir.²⁰

Kastamonu milletvekili olarak iki dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde görev yapan Abidin Binkaya, 23 Haziran 1957 tarihinde vefat etmiştir.²¹

Abidin Binkaya’nın Şahitliğe Dayalı Umumi Manzara Değerlendirmesi

Hatıratında, Birinci Dünya Savaşı’nın sebebi olarak İngiliz ve Alman rekabeti gösterilmektedir. İngilizlerin fikrinin esasını; “askerlikte, iktisat ve sanayide dev adımlarla ilerleyen Almanları ezmek, uyuşturmak, sonrasında ise üstün bir nüfuz ile bütün dünyada rahat etmek” oluşturmaktadır. Almanların amacı ise “İngilizleri mağlup ederek nüfuzunu artırmak ve topraklarını

¹⁶ 28 Şubat 1943 tarihli Kastamonu İdare Heyeti tarafından verilen Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi.

¹⁷ TBMM Albümü 1920-1950, s. 336,405.

¹⁸ Hasan Kaş, Kastamonu Milletvekilleri, s. 68-69.

¹⁹ Hasan Kaş, Kastamonu Milletvekilleri, s. 418.

²⁰ Hasan Kaş, Kastamonu Milletvekilleri, s. 455.

²¹ TBMM Albümü 1920-1950, s. 336, 405.

geniştirmek, Türkiye mirasına kolaylıkla varis olarak cihanı mümkün olduğu kadar tahakkümüne almak”tır.²²

Ruslar, Fransız ve İtalyanların da çeşitli maksatları olduğu ve bir siyaset peşinde koştukları da anlatılmaktadır. Fransızların, Almanlara kaybettikleri Alsas-Loren bölgesinin, Almanların hâkimiyetinde bulunmasını hazmedemedikleri ve bu sebeple beşikteki bebeklerini Alsas-Loren ninnileriyle büyüttükleri de vurgulanmıştır. Rusların, Deli Petro’nun nasihatini yerine getirmek amacıyla İstanbul’u alarak Boğazlara sahip olmak istediği belirtilmektedir.²³

Birinci Dünya Savaşı’nın bir Sırpının, Avusturya veliahdını katliyle başladığı belirtildikten sonra Türklerin uzun senelerdir muharebelerle meşgul olduğu ve zarar gördüğü, bundan dolayı sersem ve sarhoş olduklarından bahsedilmiştir.²⁴

Bu dönemde; Balkan Harplerinde Edirne’yi geri alan, Almanlardan fazla Alman taraftarı olan, milletin kendisine bahşetmiş olduğu parlak mazisine mağrur, bir diktatör olarak, Enver Paşa²⁵ Harbiye nazırıdır.²⁶

İngilizler, Türklerin sipariş vermiş olduğu gemileri vermeyerek onları gücendirmişlerdir. Türklerde efkâr-ı umumiyenin matbuat olduğu ve gazetelerin milleti istedikleri tarafa götürebildikleri belirten Abidin Bey, bilfiil Balkan savaşlarına katıldığını ve ordunun durumunu iyi bildiğini, I. Dünya Savaşı esnasında Yedek Subay olduğunu, babasına yazmış olduğu mektupta “bir atım barutumuz kalmıştı, bunu da sarf edip ne yapacağız” yollu serzenişte bulunmuştur. Yine askerlikte fikir olarak siyasete ve idarenin emrine karışmamak ve bu emre körü körüne itaat etmek gerektiğini de belirtmektedir.²⁷

Gazeteler, efkârı (kamuoyunu) Almanlar lehine hazırlamıştır. Osmanlı hükûmeti de bir gün boğazları kapamış ve Karadeniz’de donanmamıza

²² Binkaya, Hatırat, s. 1.

²³ Binkaya, Hatırat, s. 1-2.

²⁴ Binkaya, Hatırat, s. 2.

²⁵ Enver Paşa, 23 Aralık 1905 (10 Kânunuevvel 1321) tarihinde almış olduğu nüfus kâğıdında 1880/1881 (H. 1298) tarihinde İstanbul’da doğmuştur. Ön adı İsmail’dir. Babasının adı Ahmet Bey’dir. Hatıraları ve geniş bilgi için bkn. Enver Paşa’nın Anıları 1881-1908, Haz. Halil Erdoğan Cengiz, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2014. 4 Ağustos 1922 yılında Tacikistan’da bir çatışma esnasında vefat etmiştir. Diğer bir çalışmada ise 22 Kasım 1922 tarihinde İstanbul’da doğduğu belirtilmiştir (Ahmet Özcan, “*Enver Pasha*”, War In The Balkans, editör: Richard C. Hall, California 2014, s. 102).

²⁶ Binkaya, Hatırat, s. 2- 3.

²⁷ Binkaya, Hatırat, s. 3.

tecavüz bahanesiyle Ruslara harp ilan edilmiştir. Almanların Akdeniz’de bulunan iki gemisi bize sığınmıştır.²⁸

Balkan Savaşlarından sonra lekeli bulunan ordumuzun, milli vaziyetimizin şerefini iade ederek hâkimiyetimizi sağlayacağı, bizi hakir gören, gemilerimize el koyup, hakkımızı gasp eden Fransız ve İngilizlere karşı, gururumuzu okşayan, bizi ittifakına kabul eden Alman ordusuyla birlikte hareket etmek fena bir iş değildir. İlk etapta Alman orduları da harikalar göstermiştir.²⁹

Fransa ordusunun, Alman ordularının yarısı kadar ehemmiyete haiz olmadığı, Rusların ise muntazam ordulara değil, kıymetsiz milyonlarca adam sürüsüne sahip oldukları belirtilmiştir. Harbe girmeden evvel kapitülasyonları kaldırdık. Milli istiklalimizi koruyarak, yaşama hakkı olan bir devlet olduğumuzu dünyaya ispat ederek Balkan Savaşlarında zayi ettiğimiz ordumuzun kudret ve şevketini, milletimizin şerefini kurtarabilecektik. Almanların yanında savaşa girersek Mısır ve Kafkasya’yı alacağımız, hatta buralara vali olmaya hazır milletvekillerinin bulunduğu belirtilmiştir. Bu yüzden Almanlarla beraber harbe girilmiştir.³⁰

Cihat ilan edilmiş ve din ve vatan müdafaası için harp edeceğimizi belirten Abidin Bey, bu harp esnasında Çanakkale ve Irak cephelerinde Müslüman ordularının da bize karşı savaştıklarını beyan etmektedir. Almanlar ile emin bir sahil hattı mevcut değil iken ve aramızda bulunan Bulgaristan’ın vaziyeti anlaşılmadan Almanlar hesabına harbe girmekten bir fayda olmadığını, Almanların müttefiki olan İtalyanların bile harbe girip girmeme konusundaki davranışlarından, başımızda bulunan, hayaller peşinde koşan hükümet mensuplarının bu durumdan ders çıkarmadıklarını belirtmiştir. Bu durumun müsebbibi olarak Enver Paşa’yı gösteren Abidin Bey, harp ilanından dolayı Sadrazam Prens Said Halim Paşa’nın Sadareten çekildiğini, lakin binbir minnet ve rica üzerine tekrar Sadaret makamına getirildiğini söylemektedir.³¹

Çanakkale ve Kutü’l-amare zaferlerinden sonra Said Halim Paşa, İngilizlerle anlaşmak istemiş, fakat sözünü dinlemediği için istifa etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Talat Paşa³², sadaret makamına gelmiş ve böylece

²⁸ Binkaya, Hatırat, s. 3-4.

²⁹ Binkaya, Hatırat, s. 4-5.

³⁰ Binkaya, Hatırat, s. 5.

³¹ Binkaya, Hatırat, s. 6-7.

³² Asıl ismi Mehmet Talat’tır. 1874 tarihinde Edirne’de doğdu. 15 Mart 1921 tarihinde Berlin’de bir Ermeni tarafından vurularak öldürüldü. Bu bilgi ve hatıraları için bkn. Talat Paşa’nın Anıları, haz. Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2011, s. 4-8. Talat Paşa’nın doğum tarihi başka bir eserde 1876 (1292) olarak gösterilmektedir. Babasının

bir harp kabinesi vücut bulmuştur. Enver ve Talat Paşalar, Sultan Abdülhamit'e rahmet okutacak bir şekilde baskıcı bir yönetimle herkesi susturarak harbi, durumumuz çok fena bir hale gelinceye kadar devam ettirmişler ve zavallı milletin ve masum vatanın katili olmuşlardır.³³

Talat Paşa, Abidin Bey ile birlikte bir sene kadar Selanik Hukuk Mektebi'nde okumuştur. Arkadaşları arasında azmi, safveti, samimiyeti, cesareti ile kendisini göstermektedir. Fakat XX. asır siyasetlerinden Wilson³⁴ (Vilson), Lloyd George³⁵ (Lloyd Corç) ve Georges Clemenceau³⁶ (Klemanso)larla anlaşabilmek, onların takip ettikleri siyaseti, Almanların maksadını öğrenip milleti tam vaktinde bu badireden kurtarmak meziyeti kendisinde yoktur. Çarlık Rusya ihtilalinden memnun olarak zafer kazanacağımızı tahmin eden Talat Paşa ve kabinesi yanılmıştır. Halkı dilsiz bir sürü gibi istemediği bir tarafa sevk edenler ise Enver ve Talat paşalardır.³⁷

Almanları yakından tanıdığını belirten Abidin Bey, Çarlık Rusya'nın yıkılışından sonra harpte işimizin kalmadığını, Alman siyasetinin Rusların Karadeniz donanması hakkında bilgi aldıktan sonra Bolşeviklerle aleyhimizde bazı gizli anlaşmalar yapma yoluna saptığını açıklamaktadır. Almanların, Türklere müstemleke halkı gibi davrandığını, ittifakı bozduklarını, bundan dolayı Türklerin sulh anlaşması yapmaları gerektiğini, Almanların doymak bilmeyen bir obur olduğunu belirtmiştir.³⁸

Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından itibaren bazı devletlerin harbe Türkler, aleyhine katılmalarına, yüreklerinin üzüldüğünü, fakat gazetelerin gayretleriyle Almanlar lehine bir düzeltme gayreti yapıldığı belirtilerek

adı Ahmet, annesinin adı Hürmüz'dür Ölüm tarihi diğer eserde gösterildiği gibidir (Tevfik Çavdar, Talât Paşa, TTK Basımevi, Ankara 1995, s. 9-491).

³³ Binkaya, Hatırat, s. 7-8.

³⁴ Tam adı Thomas Woodrow Wilson'dur. 1856 tarihinde Virginia'da doğmuştur. Kasım 1912 yılında yapılan ABD başkanlık seçimlerini kazanarak 1913 yılında görev başlamıştır. ABD'nin 28. Başkanıdır. 3 Şubat 1924 tarihinde Washington'da vefat etmiştir (<http://www.bilgiustam.com/thomas-woodrow-wilson-kimdir/>, erişim tarihi: 26/10/2014).

³⁵ İngiliz devlet adamı olan David Lloyd George, 1836 yılında İngiltere'nin Manchester kentinde doğmuştur. 1890 yılında Liberal Parti'den milletvekili seçilmiştir. 1916 yılında başbakanlığa getirilmiş ve 1922'ye kadar bu görevde kalmıştır. 1945 yılında Llaynstumwy Caernarvonshire'de ölmüştür (<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=215>, erişim tarihi: 26/10/2014).

³⁶ 1841 yılında Vandee'de doğan, Fransız devlet adamı ve siyasetçisidir. Asıl mesleği doktorluk olmasına rağmen bir politikacı olarak tanınmıştır. 1917 yılında Başbakanlığa atanmış ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında Barış Konferansı Başkanlığına getirilmiştir. 1929 yılında Paris'te vefat etmiştir (<http://www.nkfu.com/georges-clemenceau-kimdir/>, erişim tarihi: 26/10/2014).

³⁷ Binkaya, Hatırat, s. 8-9.

³⁸ Binkaya, Hatırat, s. 9.

İtalya'nın savaşa katılmasına bir şey denilmediği, Romanya'ya eyvallah ettikleri, diğerlerini hiçe saydıkları, Amerika'nın harp ilanına kayıtsız kaldıkları vurgulamıştır. Amerikalılar için şöyle bir ifadede bulunmuştur: "Bu yenedünya adamları ahiret kadar uzak bir kıtadan deniz altılardan kurtularak, Avrupa harp sahasında ne iş görebilecekti."³⁹

Almanlar, kuvvet ve kudretlerine son derece mağrur olduklarından bütün dünyayı kendi nüfuzları altına almak istemektedirler. Fakat şimdiye kadar hiçbir devlet tam ve devamlı surette bu emele muvaffak olamamıştır. Hatta bu gaye uğrunda mahvolup gitmişlerdir. Almanlar bunu idrak edememiş, askeri kudretlerinin onda biri kadar diplomasiye önem verip, dünya kamuoyuna saygı göstermeleri icap etmekte iken bunu yapmamışlardır.⁴⁰

Abidin Bey, müttefikimiz Almanların askeri kudretlerinin mükemmel olduğunu, bunu ortak düşmanların itiraf ettiğini belirtiyor, ayrıca Almanların askerlik nokta-i nazarından gelişmiş olmasına rağmen manevi siyaset yönünden iflas ettiğini vurguluyordu. Buna örnek olarak da Amerika'nın suya batırılan Luzitanya Vapuru'nun Almanlarla müttefiklerine harbi kaybettirdiğini göstermektedir. Şayet bu vapur batırılmasa idi, Amerika savaşa girmeyecekti.⁴¹

Almanya'nın Amerika'yı kendi içinde tartışması gerektiği, Rusya'nın Bolşevik ihtilaline uğraması üzerine Almanların doğu orduları, batı cephesine yüklenerek, Amerika'dan kuvvetler gelmeden, Fransa'yı mağlup ve sulha mecbur edeceği, denizaltıların Amerika vapurlarını batırarak Amerika yardımlarına set çekeceği ve düşmanların birer birer sulha yanaşacağı belirtilmiştir.⁴²

Abidin Bey Almanların başarılı olamayacaklarına, Ruslar ile yapılan anlaşmadan sonra, %90 inandığını belirterek İngiliz siyasetinin yaman olduğunu anladığını, Bağdat ve Musul'da tanışıp arkadaşlık ettiği Kolağası Kaptan Ahmet Vehbi Bey'in ifadelerinden İngilizler hakkında esaslı fikirler edindiğini beyan eylemiştir.⁴³

Abidin Bey'e göre Ahmet Vehbi Bey'in İngilizler hakkındaki fikirleri şöyledir: "İngilizler azimli, ciddi, vazife-şinas, mesleklerinde ilerlemiş, aynı zamanda siyasidirler. Almanların başlangıçtaki muvaffakiyetlerine bakmamak lazım, Almanlar siyasi adamlar değil, İngilizler programlarına koydukları şeyleri gerçekleştirirler. Fransızlar, kendi başlarına sulh yapsalar bile İngilizler harbi devam ettireceklerdir. Bağdat'ın elden gittiğine acıma,

³⁹ Binkaya, Hatırat, s. 10.

⁴⁰ Binkaya, Hatırat, s. 10-11.

⁴¹ Binkaya, Hatırat, s. 11.

⁴² Binkaya, Hatırat, s. 11-12.

⁴³ Binkaya, Hatırat, s. 12.

çünkü İngilizler, Bağdat'ı almayı programa almışlarsa önümüzdeki yıl Bağdat elimizden gidecektir. Biz asıl Türk efkârını muhafaza edelim. ... Bütün yoksulluk içinde Arap diyarı uğrunda kanını akıtan Türk, kendi öz toprağında büyük bir fedakârlık ederek bir düşman neferinin girmesine izin vermeyecektir. ...⁴⁴

Almanların siyasetinden hoşlanmadığını, cephelerde bulunan ve Almanlarla temas eden arkadaşlarının bu hakikati daha acı hissettiklerini, müttefikimizin milli haysiyetimizi ve askeriyemizi daima rencide ettiğini belirtmiştir. Bu hadiseye misal olarak bir bayrak olayı gösterilmiştir. Pozantı istasyonunda Alman bayrağı asılmış, buna içerleyen Türk zabiti de “burası Türk memleketidir” diyerek Alman bayrağını indirip yerine Osmanlı bayrağını asmıştır.⁴⁵

Savaşın sonlarına doğru Almanlar, Türkleri kendileri için bir yük olarak görüyorlardı. Hakkımızı aradığımız zaman, alaycı bir ifade ile bizi kaba olarak gösteriyorlardı. İşimizi beceremedikçe Almanların aşağılayıcı tutumu artarak devam ediyordu. Türkiye'yi Enverland (Enver'in ülkesi) olarak görüyorlardı. Enver Bey ise kendilerine ölünceye kadar sadakat gösteren, kendini beğenmiş bir adamdır. Bütün bunlar olurken, Bulgarlar el altından, gizli gizli anlaşma yolunu seçiyorlardı. Sadrazam Talat Paşa, Sofya'dan tam bir saflıkla geçiyor, Berlin kapılarında “dilenerik” dolaşılıyor, Almanlarla menfaatlerimizin muhafazasına çalışılıyor ve olumlu cevaplar alıyordu.⁴⁶

Talat Paşa'nın yurda dönüşünden sonra Bulgaristan, İtilaf devletleriyle anlaşınca, kendisinin yapmış olduğu görüşme ve gelişmeler suya düştü. Talat Paşa'nın Meriç meselesinde azimkâr müdafaasına ve payitahtın müdafaası için Edirne'nin tamamına sahip olmamız hakkındaki beyanlarına karşı, Bulgar elçisi Tunçef'in, “isterlerse Bulgarlar, İstanbul'un yolunu bilirler” demesi üzerine Talat Paşa da “bu sözünü iyi belle, unutma” şeklinde karşılık vermesi aradaki ilişkinin gergin bir şekilde olduğunu göstermektedir. Altı buçuk asırlık bir Türk kazası, dört buçuk senelik bir Bulgar siyaseti kadar olamamıştı.⁴⁷

Bulgaristan'ın İtilaf Devletleri ile mütareke imzalaması tesirini göstermiş, sırasıyla Osmanlı, Almanya ve Avusturya-Macaristan da anlaşma müzakerelerine girişmiştir. Devletlere, Wilson'un beyan ettiği 14 maddelik teklifi ile 18 Eylül 1918 tarihindeki beyanlarına esas olarak bütün cephelerde mütareke akdi teklif edilmiştir.⁴⁸

⁴⁴ Binkaya, Hatırat, s. 12-13.

⁴⁵ Binkaya, Hatırat, s. 13.

⁴⁶ Binkaya, Hatırat, s. 13-14.

⁴⁷ Binkaya, Hatırat, s. 14.

⁴⁸ Binkaya, Hatırat, s. 14-15.

Mösyö Wilson prensiplerinin Osmanlı Devleti ile ilgili olan kısmını, on ikinci madde oluşturmaktadır. Bu maddede, “Osmanlı Devleti’nin Türk olan kısımları bir bütün halinde kalacak, Türk hâkimiyetinde bulunan kavimlere bağımsızlık verilecek, Çanakkale Boğazı’ndan bütün devletlerin ticaret gemileri serbestçe geçiş yapabilecek ve bu durum uluslararası garanti altında olacak” hükümleri yer almaktadır.⁴⁹

Abidin Bey, dört yıllık harp neticesinde zavallı milleti feci akıbeta sürükleyenlere nefretler yağdırmak gerektiğini söylüyor. Nitekim şahsi nefretini metnin satır aralarından görebiliyoruz. Ona göre Talat Paşa’ya münferit sulh yapılması ve kendisine milletin taleplerini içeren gizli müracaatta da bulunuldu. Hükûmet bu talepleri icra etmezse, Bab-ı Ali’de, gizli bir kuvvet tarafından ricalin katl olunacağı konusunda, Sultan Mehmet Reşat’ın ölümünden az evvel, bir tehdit-name kendisine verildi. Vaziyetimizin en müsait olduğu zamanlarda İngilizler, münferit sulh yapmamızı birkaç defa arzu ve teklif eylemişlerdir. Yakup Cemil böyle emelinden dolayı idam olunmuştur. Bu tehdit-namede Talat Paşa’ya hürmet ve itimat olmakla birlikte Enver Paşa’nın Harbiye nazırlığından çekilmesini ve derhal münferit sulh yapılmasını talep etmekteydi. Lakin bu dönemde herkes susturulmuştu. Talat ve Enver Paşaların hükûmetinin cebir ve şiddetine karşı kimse ağzını açamamaktadır.⁵⁰

Talat Paşa, işin vehametini ve iç yüzünü ve acı neticeyi hakkıyla takdir edemese de kendisine karşı gizli cereyan eden hadiselerle vakıf olduğu için, münferit sulh noktasında kabinesi nezdinde girişimlerde bulunmasına rağmen, Enver Paşa’yı ikna edememiştir. Çünkü Enver Paşa, Almanlar sayesinde hayalinden geçmeyen bir saltanat sürmektedir. Bu yolda da son neferine kadar Türkleri, Almanlar yolunda fedaya karar vermiştir. Enver Paşa’yı ikna edememesi Talat Paşa için mazeret sayılamazdı. Bununla birlikte milletin salahiyeti için kabinenin istifasını verebilmesi veya kendi içtihat ve kanaatlerini, milletin taleplerini yerine getirebilirdi. Bu durum karşısında Sultan V. Mehmet, milletin ve vatanın sıkıntılı halinden pek müteessir olmakla birlikte Talat ve Enver Paşaların işlerine müdahale etmiyordu. Bu sıralarda padişah hazretleri vefat eyledi. Padişaha, Osmanlı Tarihi hürmette kusur etmeyecekse de lüzumundan fazla sessizce bir saltanat sürmesi ve dâhili ve harici siyasetimizi birkaç şahsa terk etmesi, tenkit edilmesi gereken davranışlarındandır. V. Mehmet’in ölümü üzerine saltanata Sultan Vahdeddin geçti.⁵¹

⁴⁹ Binkaya, Hatırat, s. 15.

⁵⁰ Binkaya, Hatırat, s. 15-17.

⁵¹ Binkaya, Hatırat, s. 17-18.

Talat Paşa, sıhhatli, doğru bir başvekil olmakla beraber, Enver Paşa başta olmak üzere bazılarının memleketi yakıp yıkmalarına, soyup soğana çevirmelerine ve milleti siyasi olarak uçuruma sürükleyenlere göz yumması affedilemez bir hatası olarak kabul edilmelidir.⁵²

Enver Paşa, bu memleketin gaddar bir cellâdıdır. Yüz binlerce askeri cephelere sevk eder ve onları aç ve açıkta bırakarak mahvederdi. Enver Paşa'nın bu konudaki emri zihniyetini ortaya koymaktadır. O bu emirde: "Silahsız ve silahlı efrada pek ziyade ihtiyaç bulunduğundan kadın veyahut gayr-i mükellef erkek istihdam edilebilecek mahallere ücretle bunlardan acele alınarak buna mukabele efradın hemen ordu dairesi seferi sevk komisyonuna teslimini ve bu meseleye lüzumu kadar ehemmiyet verilmesini talep ederim" demektedir.⁵³

Enver Paşa, Kafkas muharebelerinin başlangıcında o mıntıkanın, III. ordu, kumandanı olan Hasan İzzet Paşa'nın karşı çıkmasına rağmen vermiş olduğu taarruz emriyle XI. kolorduyu tamamen ve IX. orduyu kısmen esir vermiş, az daha kendisi de esir düşecekti. Sarıkamış hezimetinde esir ve telefât miktarının 60.000'e yakın olduğu da söylenmektedir. Mahir, muktedir bir asker ve aynı zamanda Enver Paşa'nın muallimi olan Hasan İzzet Paşa, Harbiye nazırının emrine itaat etmediğinden dolayı cezalandırılmış ve emekliye sevk edilmiştir. Muallimliğine hürmet edilmeseydi kim bilir nasıl bir gazaba uğrayacaktı.⁵⁴

Çanakkale Cephesinde Enver Paşa'nın şerefine verilen taarruz emirlerinde binlerce masumun beyhude yere kanına girildi. İyi bir müdafaa yapılması gerektiği Paşa'ya söylenemedi, söyleyenler de Hasan İzzet Paşa gibi birer suretle tepelendi. İsrâf ve imha başını alıp gitmekteydi.⁵⁵

Bu harp, Enver Paşa'nın başka bir suretle daha işine yaramıştır. Memlekette ne kadar genç, münevver insan varsa, yedek subay olarak muharebelere gönderilmiş ve orada mahvedilmiştir. Zavallılar vatanlarını müdafaa uğrunda şevk ve arzu ile canlarını feda eylediler. Enver Paşa da bu sebeple meydanı istediği gibi boş bulmuştu.⁵⁶

Türk askeri hem idaresizlik ve tasarrufsuzluk yüzünden, hem de yoksulluk içinde merhametsizce feda ediliyordu. İngilizlerin, Suriye'deki başarıları

⁵² Binkaya, Hatırat, s. 19.

⁵³ Binkaya, Hatırat, s. 19.

⁵⁴ Binkaya, Hatırat, s. 20.

⁵⁵ Binkaya, Hatırat, s. 20.

⁵⁶ Binkaya, Hatırat, s. 20-21.

hakkında bizden “Yirmi beş bin çıplak adam esir ettik” demeleri ağlanacak halimize en bariz ve feci bir örnektir.⁵⁷

Anadolu, baştanbaşa kimsesiz, burada yetmiş seksen yaşındaki ihtiyarlar ile on üç on dört yaşındaki çocuklarla çaresiz dul kadınlardan başka kimseyi göremezsiniz. Bu harpte tam iki buçuk milyon Türk askeri, binlerce genç, münevver zabıt ve ihtiyat zabıtı feda ve imha edildi. Harbi, bir müdafaa harbi gibi değerlendirip, her cephede tasarruf ve harp ihtiyaçlarını karşılayıp, askere de iyi bakılıysaydı, harpten sonra elimizde mühim bir ordu bulunabilirdi.⁵⁸

Biz, bu harpte her yönden kaybettik. Milletimizin esasları da kangren olmaya başlamıştır. Buna çareler bulunmadan akıbetimiz çok vahim bir haldedir. Temiz bir ahlak, pak bir çevre ile medenileşecek neslimizin güzelliklerini ve hamiyetimizi muhafaza etmeliyiz.⁵⁹

Vatanımız şimdi en tehlikeli zamanları geçirmektedir. Bütün cephelerdeki ordumuzun mevcudiyeti yüz elli bini bulmaz. Eldeki mevcutlar da yıpranmış, bitmiş ve perişan bir haldedir. Çanakkale, Kafkasya, Irak ve Suriye cephelerinde Türk neferinin fedakârlığı, düşmanlarını bile hayrete düşürmüştür. Balkan harbine de katılan Abidin Bey, ordumuzun Birinci Cihan Harbi’nde harikalar yarattığını belirtir.⁶⁰

Abidin Bey, “Mısır’ı fethede giden ve bir Yavuz-i Sani olacağımı hatırıma getiremezdim” diyen “Suriye Fatihisi (!)” Cemal Paşa’nın⁶¹ menakıbını dinleyemediğini söylemektedir.⁶²

Wilson’un düsturlarından ırkdaşlarımız olan Turanîler haberdar mıdırlar, şeklinde ifadeler kullanan Abidin Bey, temennide bulunarak onların buldukları yerlerde birer hükümet tesis etmelerinin uygun olacağını belirtir.⁶³

Talat Paşa Kabinesi’nin istifa ederek yerine eski sadrazamlardan Tefvik Paşa’nın yeni kabineyi kuracağı söylentilerine rağmen, Talat Paşa’nın istifa etmediği ve yeni kabinenin de kurulmadığını belirterek bir endişesini dile getirmektedir. Bu kabine kurma olayı uzadıkça, kurulacak Tefvik Paşa

⁵⁷ Binkaya, Hatırat, s. 21.

⁵⁸ Binkaya, Hatırat, s. 21.

⁵⁹ Binkaya, Hatırat, s. 22.

⁶⁰ Binkaya, Hatırat, s. 22-23.

⁶¹ Cemal Paşa, 6 Mayıs 1872 (28 Safer 1289) tarihinde Midilli’de doğmuştur. Babası Mehmet Necip Efendi, annesi Binnaz Hanım’dır. 21 Temmuz 1922 tarihinde Tiflis’te öldürülmüştür (Nevzat Artuç, Cemal Paşa, TTK Yay., Ankara 2008, s. 4, 385); Ayrıca bkn. Hatırat (1913-1922) Cemal Paşa, Haz. Ahmet Zeki İzgöer, Dün Bugün Yarın Yay., İstanbul 2012, s. 13, 46).

⁶² Binkaya, Hatırat, s. 24.

⁶³ Binkaya, Hatırat, s. 31.

Kabinesi'ne "İntikam Kabinesi" diyerek Talat Paşa'nın engel olduğu düşüncesini vurgulamıştır. Daha sonra Talat Paşa istifa eylemiş, fakat kabineyi kurmak eski Harbiye nazırlarından Ahmet İzzet Paşa'ya nasip olmuştur.⁶⁴

Bu metin, savaşın sonlarında ve Mütareke döneminde yazılmıştır. Abidin Bey'in Avrupa ve diğer ilgili dünya ülkelerini de içine alan umumi manzarayla ilgili değerlendirmelerinin orijinal bir niteliğe sahip olduğu söylenemez. Devrin hâkim kanaatlerinin onu da etkilediği anlaşılmaktadır. İç siyaset ve siyasi aktörlerle ilgili yorumları onun mütarekeyle sona eren İttihat ve Terakki karşıtı bir çizgide olduğunu göstermektedir. Yaşanılan olumsuzluklar konusunda Talat Paşa hakkında daha dikkatli ifadeler kullanan müellif, söz konusu Enver Paşa olunca suçlamalardan geri kalmamakta, bütün sorumluluğu ona yüklemektedir. Enver Paşa'ya olan kızgınlığını ifadelerinden açıkça görmek mümkündür.

Sonuç

Abidin Bey'in farklı cephelerdeki şahitliğini gösterecek olan hatıratının tamamını ele geçirememiş olsak da, şimdilik keşfedilmeyi beklediği kanaatindeyiz. Tıpkı bu makalede kullandığımız metnin tesadüflerle keşfedilmesi gibi.

Metnin bu haliyle dahi konu edilmesi dönemin genç bir münevverinin gelişen hadiseler ve yaşadığı tecrübeler karşısındaki zihin evrenini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bunun ötesinde yazarın ihtiyat zabiti (yedek subay) olması küçük rütbeli askerlerin ki- yedek subay bu anlamda pozisyon itibarıyla daha muğlak bir yerde durmaktadır- ne tam muvazzaf subaydır ne de diğer askerlik mükellefleri gibi sıradan bir askerdir. Bu açıdan bakıldığında da metnin ayrı bir önemi vardır. Türkiye'de hatırat bibliyografyaları ve özellikle küçük rütbeli askerler konusunda savaş yıllarından bugüne yansıyacak metinlerin azlığı dolayısıyla Abidin Binkaya'nın bu küçük eserinin kayda değer bir yeri vardır.

Hatıratlar, son dönem kaynakları arasında, sübjektif de olsa, önemli bir yer tutmaktadır. Bu tip hatıratların bulunup yayımlanması Osmanlı'nın son dönemlerine ait olayların küçük rütbeli subaylar tarafından nasıl yorumlandığına dair bilgiler sunması açısından önemlidir.

⁶⁴ Binkaya, Hatırat (İkinci kısım), s. 1-3.

Kaynakça

Artuç, Nevzat, Cemal Paşa, TTK Yay., Ankara 2008.

Aydemir, Şevket Süreyya, Suyu Arayan Adam, Yükselen Matbaası, İstanbul 1965.

Beyatlı, Yahya Kemal, Eğil Dağlar, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2005.

Binkaya, Abidin, Hatırat, 1918.

Birinci, Ali, Tarih Yolunda Yakın Mazînin Siyasî ve Fikrî Ahvâli, Dergâh Yay., İstanbul 2001.

Cemal Paşa, Hatırât (1913-1922), Haz. Ahmet Zeki İzgöer, Dün Bugün Yarın Yay., İstanbul 2012.

Çavdar, Tevfik, Talât Paşa, TTK Basımevi, Ankara 1995

Enver Paşa'nın Anıları 1881-1908, Haz. Halil Erdoğan Cengiz, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2014.

Kaş, Hasan, TBMM'de Kastamonu Milletvekilleri ve Çalışmaları (1923-1946), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2011.

Okay, M. Orhan, “*Hâtırat*”, TDVİA, c. 16, İstanbul 1997, s. 445-449.

Özcan, Ahmet, “*Enver Pasha*”, War In The Balkans, editör: Richard C. Hall, California 2014, s. 102-104.

Öztürk, Banu, “*Tanzimat Yazarlarına Göre Hatırat Türü*”, TÜBAR, XXIX, 2011, s. 303-317.

Şemsettin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul 1987, s. 568-569.

Talât Paşa'nın Anıları, haz. Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2011.

TBMM Albümü 1920-1950, 1. c., Ankara 2010.

Taşköprülü Mehmed Efendi, Irak Cephesi'nden Burma'ya Savaşın ve Esaretin Günlüğü, Haz.: Mesut Uyar, Ahmet Özcan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2015.

26 Mart 1939 tarihli Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi.

16 Mayıs 1939 tarihli ve imzalı kısa özgeçmişi, TBMM Arşivi.

28 Şubat 1943 tarihli Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi.

<http://www.bilgiustam.com/thomas-woodrow-wilson-kimdir/>, erişim tarihi:
26/10/2014.

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=215>, erişim tarihi:
26/10/2014.

<http://www.nkfu.com/georges-clemenceau-kimdir/>, erişim tarihi:
26/10/2014.

Ek: 1-Hatıratın birinci kısmının ilk sayfası.

Handwritten manuscript page for Ek: 1, page 1. The page features dense Turkish script. At the top right, there is a circled number '1'. The text includes several lines of writing, some with underlines and some that appear to be crossed out. The handwriting is in a cursive style typical of early 20th-century Turkish manuscripts.

Ek: 2- Hatıratın ikinci kısmının ilk sayfası.

Handwritten manuscript page for Ek: 2, page 1. The page features dense Turkish script. At the top right, there is a circled number '1'. The text includes several lines of writing, some with underlines and some that appear to be crossed out. The handwriting is in a cursive style typical of early 20th-century Turkish manuscripts.